

Nyt center skal styrke det veterinære katastrofeberedskab i Sverige

Sverige er i gang med at etablere et nyt *Centrum för veterinär katastrofmedicin*, der skal sikre bedre håndtering af dyr, når kriser og katastrofer overstiger samfundets normale ressourcer.

FOTO MADS JOAKIM RIMER RASMUSSEN/RITZAU SCANPIX

TEKST

**YLVA PERSSON¹,
CHARLOTTE BERG² OG
RENÉE BÅGE³**

¹Projektleder Cvk, Statsveterinær Sva, Docent og Adjungeret Lektor Slu

²Ledelsesgruppen, Dyrlæge, Professor i Husdyrenes Miljø og Sundhed, Slu

³Ledelsesgruppen, Dyrlæge, Professor i Husdyrreproduktion, Slu

Sommeren har været usædvanligt tør og varm. En meget stor skovbrand hærger uden for Uppsala. Der er ingen nedbør i sigte, og vinden er ugunstig. Branden spredte sig hurtigt. I og omkring brandområdet findes gårde med heste, køer og får, og blandt de nærliggende beboere er der desuden en kennel, flere katte og et ukendt antal mindre kæledyr såsom kaniner, marsvin og burfugle. En stor svinebedrift og en af regionens største ægproducenter ligger få mil vestpå i vindretningen. Telefonerne gløder hos distriktsdyrlægerne, regionsdyrlægen og Statens veterinærmedicinska anstalt (SVA). Bekymrede landmænd og heste-ejere stiller spørgsmål om, hvor farlig røgen er at indånde, og hvordan de kan få hjælp til at flytte – eller i værste fald aflive eller slagte – dyr. Også hunde- og katteejere henvender sig for at få råd om evakuering og udendørs ophold. I enkelte tilfælde drejer det sig endda om akut brandskadede dyr.

Da branden efter flere uger endelig kommer under kontrol, opstår der nye spørgsmål: Hvornår kan evakuerede dyr flyttes tilbage? Hvilke langtidseffekter har brand og røg? Og er foder, vand og græs sikre for dyrene – og i forlængelse heraf, kan dyrene anvendes som fødevarer? I dag findes der ingen samlet ekspertfunktion i Sverige til denne type større katastrofer. Det er noget, vi håber at kunne ændre med Centrum för veterinär katastrofmedicin (CVK).

CVK er et treårigt projekt finansieret af Myndigheden for Civilt Forsvar, hvor SVA og Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) sammen med flere andre myndigheder og organisationer undersøger muligheden for at etablere et videncenter for håndtering af dyr i situationer, hvor samfundets normale ressourcer ikke slår til.

Katastrofemedicin

Inden for sundhedsvæsenet er begrebet katastrofemedicin veletableret og omfatter »hele den nationale krise- og katastrof håndteringscyklus og indbefatter håndtering og organisering af folkesundhedsindsatser ved katastrofer og større hændelser, herunder de særlige medicinske behov i et samfund under en katastrofe« (Göteborgs Universitet, 2025).

Inden for humanmedicinen handler katastrofemedicin i høj grad om beredskab, organisering, ressourceomfordeling (triage) og effektiv behandling fra skadested til hospital, herunder også psykologisk støtte. Faget katastrofemedicin befinder sig i krydsfeltet mellem

blandt andet medicinsk videnskab, sundhedsvidenskab, statskundskab, klima- og miljøvidenskab, medicoteknik, freds- og konfliktforskning, organisationsvidenskab og kommunikationsvidenskab (Göteborgs Universitet, 2025).

Projektgruppen bag CVK omfatter repræsentanter fra Centrum för katastrofmedicin ved Göteborgs Universitet, som har fokus på totalforsvarsmedicin. Da begrebet som sådan – men ikke nødvendigvis funktionen – er mindre kendt inden for veterinærmedicinen, har vi til hensigt at samarbejde tæt med humanmedicinen og lære af deres erfaringer.

På det humane område findes der i dag syv videncentre for katastrofemedicin i Sverige, drevet på opdrag af Socialstyrelsen. Centrene gennemfører forsknings- og udviklingsprojekter og fungerer som faglig ekspertstøtte. En tilsvarende funktion findes endnu ikke inden for veterinærmedicinen.

Dyrene er uundværlige

Dyr spiller en vigtig rolle i samfundet – både i fredstid og under krise, forhøjet beredskab og krig. Produktionsdyr og vildt udgør en væsentlig ressource for Sveriges fødevarerforsyning, og god dyresundhed er afgørende for at opretholde produktionskapaciteten. Også tjenestedyr i Forsvaret, politiet og toldmyndighederne er en højt specialiseret og unik ressource inden for flere centrale samfundsfunktioner.

Servicedyr, såsom førerhunde, støtter mennesker med særlige medicinske behov, mens sports- og kæledyr bidrager

til menneskers trivsel og modstandskraft i urolige tider – og dermed også til forsvarsviljen. Forsøgsdyr udgør ligeledes en vigtig samfundsressource, hvilket ikke mindst blev tydeligt under pandemien, hvor der var stort behov for hurtig vaccineudvikling.

Katastrofer kan skade dyr gennem fx brande, radioaktivitet, eksplosioner og oversvømmelser. Skaderne kan være akutte eller medføre langvarige helbredseffekter, og antallet af berørte dyr afhænger af både geografi og hændelsens karakter. Mange af disse dyr skal desuden blive til – eller producere – fødevarer.

Hændelser med mange tilskadekomne dyr er komplekse og indebærer en række udfordringer. I disse situationer er veterinær katastrofemedicinsk kompetence afgørende for at reducere lidelse, sikre dyrevelfærd, understøtte fødevarerforsyningen og bidrage til andre vigtige samfundsfunktions. Samtidig med, at der træffes beslutninger i den akutte fase, er der behov for viden om de langsigtede konsekvenser. Forskellige valg kan få vidt forskellige konsekvenser for fremtidig dyreforsyning, avl og økonomi.

Finansiering af opbygningen af katastrofemedicin for dyr

Inden for projektets rammer vil vi opbygge Centrum för veterinär katastrofmedicin, som skal samle ekspertviden for at sikre dyresundhed, dyrevelfærd og fødevarer sikkerhed under kriser og forhøjet beredskab. Det kan fx dreje sig om klimarelaterede katastrofer, ulykker med spredning af kemiske, biologiske eller radionukleare agenser eller andre hændelser, der kræver håndtering af masseskader eller storskala evakuering af dyr.

Centret skal også bidrage med uddannelses- og øvelsesaktiviteter,

primært rettet mod relevante faggrupper såsom dyrlæger, der forventes hurtigt at skulle påtage sig et stort ansvar, når kriser opstår. Ansvar for det fremtidige CVK forventes delt mellem SVA og SLU i samarbejde med flere andre myndigheder og organisationer, hvoraf flere allerede deltager i projektet.

Først i Europa?

Vi kender ikke til noget tilsvarende etableret center for dyr i Europa, selvom mange lande har stor erfaring inden for udvalgte områder af veterinær katastrofemedicin. Som led i projektet planlægger vi blandt andet at besøge Italien og

Island for at indhente erfaringer med oversvømmelser, snestorme og andre naturkatastrofer.

Vi er opmærksomme på, at katastrofemedicinske indsatser skal tilpasses regionale forhold i Sverige, men ser samtidig, at visse indsatser med fordel kan planlægges på nationalt niveau. Der er desuden potentiale for at udvide dele af aktiviteterne til nordisk niveau, eksempelvis gennem fælles øvelser og uddannelsesinitiativer.

Hvad sker der i projektet?

Ved redaktionens afslutning har vi gennemført det første af projektets tre år. I denne periode har vi afholdt flere workshops for at indhente input fra myndigheder og brancheorganisationer. Vi har besøgt Center for Katastrofemedicin ved Göteborgs Universitet og Chalmers tekniska högskola i Göteborg, som har mange projekter relateret til katastrofemedicin på den humane side. Derudover har vi gennemført flere kommunikationsindsatser for at øge opmærksomheden på behovet for bedre forberedelse inden for veterinær katastrofemedicin.

I det kommende år vil fokus være på organiseringen af CVK og prioriteringen af indsatsområder. Samtidig skal der sikres langsigtet finansiering, og der vil blive rettet henvendelse til relevante beslutningstagere.

Målet er, at der ved udgangen af projektets tredje år er etableret et langsigtet fungerende Centrum för veterinär katastrofmedicin med igangværende aktiviteter og opbygget kompetence.

Afsluttende bemærkninger

Ved at understøtte samfundsvigtig og totalforsvarskritisk veterinær indsats bidrager projektet til øget kapacitet til at producere animalske fødevarer med fortsat høj dyrevelfærd samt til at sikre adgangen til tjeneste- og servicedyr i fredstidskriser, under forhøjet beredskab og i yderste konsekvens krig.

CVK styrker desuden evnen til at håndtere sports- og kæledyr med fokus på både dyresundhed og dyrevelfærd, hvilket bidrager til menneskers vilje og evne til at håndtere krise- og krigssituationer. ■

DEFINITIONER RELATERET TIL KATASTROFEMEDICIN

Katastrofe:

En særlig hændelse, hvor de tilgængelige ressourcer er utilstrækkelige i forhold til det akutte behov, og belastningen er så høj, at normale kvalitetskrav – trods relevante tiltag – ikke længere kan opretholdes.

Stor ulykke:

En særlig hændelse, hvor de tilgængelige ressourcer er utilstrækkelige i forhold til det akutte behov, men hvor det gennem omfordeling af ressourcer og ændrede arbejdsmetoder er muligt at opretholde normale kvalitetskrav.

Særlig hændelse:

En hændelse, der er så omfattende eller krævende, at ressourcerne må organiseres, ledes og anvendes på en særlig måde.

Kilde: Socialstyrelsen i Sverige, 2025

Statens veterinärmedicinska anstalt leder projektet sammen med Sveriges lantbruksuniversitet.

Derudover deltager:

Jordbruksverket,
Distriktsveterinärerna,
Livsmedelsverket,
Försvarsmakten,
Socialstyrelsen, Centrum
för katastrofmedicin ved
Göteborgs universitet samt
Svenska Blå stjärnan.